

יחוה דעת

גליון 377

השיעור השבועי ממו"ר ועט"ר מרן
הראש"ל רבי דוד יוסף שליט"א
ממוצש"ק ויצא תשפ"ז

פרשת וישלח

השיעור מתקיים בכל מוצ"ש
בשעה 21:00 | רב מקדים בשעה 20:30
בבית המדרש 'יחוה דעת' רחוב אגסי 1 ירושלים
עורך ראשי: הרב אריאל סגרון

הכנת תה וקפה בשבת (ב)

נושאי השיעור: מצוה אחת מעוררת את הנשמה | קפה נמס שאינו ודאי מבושל | חימום סופגניות בשבת על הפלטה | שקיות תה | תה נמס | תמצית תה | צביעה ביין לבן | יין לבן לקידוש | הוספת חלב לתה | חימום גבינה צהובה על הפלטה בשבת | הכנת מנה חמה בשבת | תבלינים טחונים | הכנת קפה טורקי בשבת | 'יעקב בבית שם ועבר | ללמוד כדי להתמודד

הרב המקדים הגאון רבי שי עמאר שליט"א
רב קהילה במיאמי

שיעור מרן הראשון לציון שליט"א

יישר כח לידידי היקר והנעלה, הרב הגאון רבי שי עמר שליט"א, ממיאמי. הוא נמצא ב"ה כבר שנים בעיה"ק מיאמי, ובנה שם קהילה עצומה לתפארת, שרובה הגדול בעלי תשובה שהפכו ליראים ושלמים ממש בזכותו.

הקהילה שלו היא אחת הגדולות בציבור הספרדי במיאמי, הייתי אצלו שבת שלמה, אך ורק בקהילה שלו. יש לו כמה בתי כנסת וכמה נוסחאות, ממש הפלא ופלא. הוא לא רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים, יודע איך מקרבים ועושה גדולות ונצורות, אשריו ואשרי חלקו, כזה ראה וקדש.

רבותיי, כמה נכונים הדברים שהוא אמר: כשנותנים ליהודי מצוה אחת קטנה ומקשרים אותו עם הקב"ה - הנשמה שלו מתעוררת. יהודי שמניח תפילין בפעם הראשונה בחיים - זה זעזוע לנשמה שלו, ומשם מתחילה ההתקרבות.

שאלתי הרבה בעלי תשובה: "תגיד את האמת, מה היה הרגע שבו התחלת באמת לחשוב שאתה רוצה להיות בעל תשובה?" מעניין מאוד שגברים רבים ענו שהיה זה הרגע שבו הניחו תפילין בפעם הראשונה, ונשים ענו שהיה זה הרגע שבו הדליקו נרות שבת. אנחנו רואים איך הדברים הללו משפיעים. יהי רצון שהרב שי עמר שליט"א ימשיך ויעלה מעלה מעלה, יפיץ מעיינותיו חוצה ויקרב עוד נשמות רבות מעם ישראל לאבינו שבשמיים, אכי"ר.

א. קפה נמס שאינו ודאי מבושל

קודם כל רבותיי, אני רוצה להתייחס לעניין שדיברתי עליו בשיעור הקודם. השבוע ביקר אצלי ידידי הרב הגאון רבי דוד שפירא שליט"א רבה של שכונת 'בית הכרם', הוא שמע את השיעור של שבוע שעבר, ואמר לי: "תראה, אתה צריך תמיד לחשוב מי שומע את השיעור שלך, ואתה צריך להגיד דברים ברורים".

בשבוע שעבר אמרתי שקפה נמס של 'עלית' הוא בוודאי מבושל כל צורכו, ואף ראוי לאכילה כמות שהוא: אדם שמערבב אותו במים קרים או בחלב קר מוצא אותו טעים, ורבים שותים אותו כך. לפיכך נחשבת מלאכתו גמורה, ודינו כסוכר מבושל, שמותר לערות עליו אפילו מים רותחים מהמיחם ממש, כיון שאין בישול אחר בישול, ואנחנו הולכים אחר ההתחלה, ובהתחלה הוא יבש. והוספתי, שכל זה נאמר על קפה נמס של 'עלית', שלפי דברי הרבנים נותני ההכשר, ידוע בבירור שהוא מבושל כל צורכו. אך ישנם סוגי קפה נמס שאינם ודאי מבושלים לגמרי, ובסוגים כאלה, שיש בהם אפילו ספק אם הם מבושלים, אמרתי שאסור לערות עליהם מכלי ראשון.

ועל כך אמר לי הרב דוד שפירא שליט"א, "אמרת שאסור מכלי ראשון, אז מה עושים? היית צריך להגיד מה הדין בכלי שני או שלישי". אבל התשובה לכך היא, שבדברים כאלה ייתכן מאוד שהם נחשבים לקלי בישול. כשאני יודע בבירור שהקפה מבושל, אפשר להקל בכל סוג. אבל סתם לומר "מסתמא זה מבושל" אי אפשר בדבר שיש בו חשש איסור דאורייתא. וייתכן מאוד גם שהקפה הזה - שהוא כבר טחון - נחשב לקלי בישול.

השיעור השבועי
מאת מרן הראשון לציון ונשיא בית הדין הגדול
רבי **דוד יוסף** שליט"א

מתקיים בכל מוצ"ש בשעה 21:00
בבית המדרש 'יחוה דעת' הר - נוף ירושלים ת"ו

השיעור מועבר בשידור חי
ברדיו 'קול ברמה'
FM 92.1 104.3 105.7

ניתן לקבל את העלון
office@ydaat.co.il
058.395.3778

ניתן להאזין לכל שיעורי מרן הראשון לציון שליט"א בקול הלשון
במספר הייעודי: 073.371.8169
לצפייה בשיעור >> http://ydaat.co.il/

העלון לעילוי נשמת מרת גאולה אלחייאני בת מרים ע"ה - נלב"ע כ"ג כסלו תשס"ח ת.נ.צ.ב.ה.

משכך, הדרך להכין קפה נמס שאינו של 'עלית', היא לשים את הקפה בכוס, אבל לא לשפוך עליו מים ישר מהמיחם, אלא תחילה שופכים מים חמים מהמיחם לכוס ריקה, והמים שבכוס נקראים כלי שני, ולאחר מכן מערים את המים החמים הללו על הקפה, כך אפשר להקל. ועדיף יותר לשפוך מים חמים לכוס ריקה, להעביר את המים לכוס שנייה, ועל המים שבכוס השנייה לשים את הקפה.

זה על הצד שהקפה נחשב לקלי בישול, שאז ההיתר אינו בעירוי מכלי שני אלא בכלי שלישי. המיחם שבו המים מתבשלים נחשב לכלי ראשון, הכוס ששפכנו לתוכה את המים היא כלי שני, והכוס השנייה, שאליה העברנו את המים, נקראת כלי שלישי, ולתוכה מוסיפים את הקפה. זה הפתרון במקום שיש ספק אם הקפה הנמס מבושל.

ב. חצי שיעור במלאכות שבת

אנחנו מתקרבים לחנוכה, ורבים שואלים על חימום סופגניות בשבת. הנושא הזה אינו פשוט כלל. אאמו"ר מרן זצוק"ל כותב בחזון עובדיה ובהליכות עולם , שריבה מבושלת - כיון שהרוב יבש, ובדרך כלל אנשים אינם שמים הרבה ריבה בתוך הסופגנייה - והיא נספגת ממש בפנים, ולכן זה נחשב לאין בישול אחר בישול, ומותר לחמם את הסופגניות על הפלטה בשבת.

אבל נודע לי שהיום יש רבים שמכינים את הריבה ומוסיפים לה מים לא מבושלים. צריך לדעת שאפילו טיפת מים אסור לבשל בשבת. יש מחלוקת גדולה בראשונים ובאחרונים בעניין טיפת מים אם היא אסורה בחימום מהתורה, כלומר, אם חצי שיעור אסור מהתורה במלאכות שבת. אבל בוודאי שאסור, לכל הדעות, לקחת מים לא מבושלים ולבשל אפילו טיפה מהם, ולכל הפחות זה אסור מדרבנן. [- הארכתי בנושא של חצי שיעור במלאכות שבת וכתבתי על כך בהקדמה לדיני בישול בשבת בהלכה ברורה (סימן שיח), שם הבאתי את כל השיטות בזה].

ג. בישול טיפת מים

אאמו"ר מרן זצוק"ל דן בעניין חצי שיעור לגבי כוס רטובה. אם אדם שטף וניער את הכוס, אך עדיין יש בה מעט רטיבות של טיפות מים - האם מותר לשפוך לתוכה מים רותחים? אאמו"ר מסיק שמותר, כי יש כמה צדדים להקל. אחד הצדדים שהוא מביא, שיש אומרים שאין דין חצי שיעור אסור מהתורה במלאכות שבת. אבל ברור שאם יש ממשות של נוזלים ממש, ודאי שהדבר אסור.

ד. חימום סופגניות בשבת על הפלטה

אבל בנושא הזה אני לא מדבר על עירוי מכלי ראשון, אלא על חימום סופגנייה על הפלטה. אם הסופגנייה מגיעה לחום ממש, זה בישול. לכן צריך לוודא שהריבה שבתוך הסופגניות מבושלת. אם היא לא מבושלת, אסור לחמם אותן על הפלטה. אפילו אם הוסיפו לריבה טיפת מים בלבד, אסור לחמם את הסופגניות על הפלטה כלל, ואפילו מעט, כיון שיש בתוכן דבר שאינו מבושל.

מרן השלחן ערוך (סימן שיח סעיף טו) פוסק, שאסור לתת דבר שאינו מבושל כנגד האש, במקום שהוא עלול להגיע לחום של 'יד סולדת בו'. אפילו אם אדם אומר שהוא מניח את המאכל רק כדי להפשיר אותו מעט, שלא יהיה קר, וברגע שיתחיל להתחמם - יוציא אותו, מרן פוסק שהדבר אסור, כיון שחוששים שמא ישכח.

אשר על כן, אם הריבה שבסופגנייה בוודאי מבושלת - למשל כשאדם מכין סופגניות בבית ולוקח ריבה מצנצנת, שעברה בישול מוחלט לגמרי - אם היא סמיכה ולא דלילה מדי, לא כמו מים או כמו מרק, אין בעיה. אך אם היא נוזלית לגמרי, אפילו שהיא מבושלת, יש בעיה כשהיא עומדת בפני עצמה. אבל בדרך כלל, כשהריבה נוזלית ממש, היא נספגת בפנים, ודינה כדין חימום חתיכת בשר או תפוחי אדמה: שאם תסחט אותם יצאו מהם נוזלים, אבל עצם היותם ספוגים בתוכם מחשיב אותם כדבר יבש, ומותר לחמם אותם בשבת. כך גם ריבה מבושלת לגמרי: אם היא נוזלית מאוד ונספגת בבצק - מותר, אך אם היא נוזלית וגם מצטברת במקום בפני עצמה - אסור.

אולם אם הריבה סמיכה ועבה, למשל כמו קטשופ, שאמנם אי אפשר לתפוס אותה ביד, אבל ניכר בה הבישול, כי בדבר סמיך ועבה ניכר הבישול. כאמור, אאמו"ר מרן זצוק"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגרש"ז אוירבך זצ"ל סוברים שדבר סמיך ועבה נחשב כיבש, כיון שהבישול ניכר בו. כך הם אומרים באופן כללי.

בדומה לכך אאמו"ר מרן זצוק"ל דן בעניין זה גם לגבי ביצה, ומדבריו רואים שעצם היות הדבר סמיך ועבה מתיר אותו. אמנם ביצה שלא התבשלה לגמרי אסור לחמם בשבת, כך מוכח מהגמרא בסוגיה של "אין מגלגלין את הביצה בשבת" (שבת לח: – לט.), שם אומרת הגמרא "חייב חטאת" ומביאה ראיה מדין קלי בישול. ומסבירים כמה ראשונים שם - הרי"ד, הריא"ז, רבנו יונתן מלוניל, וחידושי הר"ן הישנים המיוחסים לר"ן - ומדבריהם רואים שאסור בביצה רכה להוסיף על בישולה, כלומר בביצה שעדיין לא קשה לגמרי. כך כותב בפירוש רש"י (שבת קע.), ומרן הבית יוסף מביא את דבריו (סוף סימן שיח). כך כותב גם בשו"ת 'משכנות יעקב' מקרלין , הוא מביא את דברי רש"י ורואה בהם בפירוש שביצה רכה אסורה, אפילו שכמות שהיא - היא טעימה, כי טעימה אינה אומרת מבושלת.

מצד שני, מדברי אאמו"ר מרן זצוק"ל אפשר ללמוד שעצם היות הדבר סמיך, כך שהבישול בו ניכר - אפילו שאינו חתיכה אחת - נחשב כיבש.

ה. הלכה למעשה

לסיכום: סופגנייה שיש חשש שהכניסו לריבה שבה מים לא מבושלים - אסור בשום פנים ואופן לחמם אותה בשבת. אם יש בתוכה רק ריבה מבושלת, שבוודאי התבשלה לגמרי, והיא נספגת בבצק - מותר לחמם אותה בשבת. אם הריבה מצטברת בכמות בפנים בפני עצמה והיא נוזלית לגמרי - אסור. אבל אם המילוי הוא ריבה משובחת, סמיכה ועבה, או שוקולד - והיום מכניסים כל מיני דברים לתוך הסופגניות, ויש צורות שונות של סופגניות - והמילוי הזה עבה ומבושל כל צורכו, מותר לחמם אותה על הפלטה בשבת.

ו. הכנת תה בשבת

בשבוע שעבר דיברתי על עלי תה ועל שקיות תה. היום שמים את העלים בתוך שקיות, יש בכך דיון בפוסקי הדור האחרון אם יש בזה משום חשש בורר, להלכה - אין בזה משום בורר, ואכמ"ל.

אך הנקודה שיש לדון בה כאן היא מדין בישול. הנה ה'פרי מגדים' קבע, שעלי תה נחשבים לקלי בישול. ואמרתי, שגם אם בפועל העלים עוברים תהליך של קלייה לפני שמכניסים אותם לשקיות, אין בכך כדי להועיל או להזיק, כיון שהם עדיין אינם ראויים לאכילה, וגמר הבישול שלהם הוא כשמניחים אותם במים. לכן שקיות תה אסור לשים בכוס ולערות עליהן מים חמים.

הפתרון הוא לקחת כוס ריקה, לשים בה מים, ולשפוך את המים החמים הללו לכוס שנייה, שהיא כבר כלי שלישי. ואז גם אם נאמר שהתה הוא קלי בישול, בכלי שלישי אפשר לסמוך להקל. אמנם ה'משנה ברורה' בביאור הלכה מסתפק בכל נושא קלי בישול, וייתכן שההיתר הוא רק כשהמים פושרים, כלומר שבדברים מסוימים גם כלי שלישי נחשב מבשל. ובשקיות תה רואים שבכלי שלישי הצבע של התה יוצא מיד לתוך המים, אך אין בזה ראיה כל כך, כי גם אם נשים שקית תה במים קרים הצבע יוצא, למרות שזה יקח כמה דקות. לכן בכלי שלישי אפשר להקל, בצירוף העובדה שייתכן שהתה כבר עבר תהליך קלייה, והיום כמעט ברור שכך הוא.

ז. תה נמס

היום יש דבר חדש: תה נמס. עשיתי בירור בנושא, ויש כמה חברות גדולות של תה נמס שנפוצות בארץ, ואצלן התה הוא מבושל לגמרי בוודאות גמורה. לכן מותר לשים את אבקת התה הנמס בכוס ולערות עליה מכלי ראשון, כמו בקפה נמס. קפה נמס של 'עלית' ותה נמס - דינם שווה. אבל אם זה סוג של תה נמס שיש ספק אם הוא מבושל, גם בו אפשר להקל בכלי שלישי, כאמור לגבי קפה.

ח. תמצית תה

פעם, אנשים ששתו תה בשבת לא השתמשו בשקיות, והיו לוקחים כלי מיוחד לתה, ומניחים בו עלי תה טחונים בתפזורת, או בשקיות, ובישלו אותם מיום שישי, וכך נעשתה בכלי קטן תמצית חזקה מאוד של תה. וכשמוסיפים את התמצית הזאת לכוס מים חמים, מתקבל תה מצוין וטעים מאוד.

והנה, המשנה ברורה עוסק באריכות בשאלה אם מותר להוסיף מים על התמצית כשהיא נגמרה. ברור שאם התמצית התבשלה לגמרי ביום שישי - כפי שנהוג לעשות - ונגמרה, והוצרכו להוסיף עליה מים חמים - אין שום בעיה. יש כאן 'תתאה גבר' ואין שום בעיה להוסיף מים.

אך כשמכינים את התה, יש לדון מה עדיף: לשים קודם את התמצית ועל גביה מים חמים, או להיפך? להלכה, דיברתי על כך כמה פעמים פנים אל פנים עם אאמו"ר מרן זצוק"ל, ומסקנתנו הייתה חד-משמעית, ששני הדברים מותרים. אפשר לשפוך קודם תמצית ועליה מים רותחים, אף שהתמצית כמובן מועטת, ואפשר גם להיפך.

ט. תתאה גבר

התוספות כותבים שאנו פוסקים להלכה ש'תתאה גבר'. דהיינו אם יש כוס שיש בה משקה צונן ולא מבושל, נניח חצי כוס מים, ואני מערה לתוכה

מים רותחים, לא אומרים שהמים הרותחים מבשלים את המים שבכוס אלא להיפך - התחתון גובר, והמים שבכוס מקררים את המים הרותחים שהוספתי. אבל התוספות אומרים, שאם הצוננים מועטים לא אומרים 'תתאה גבר', בין שהם מבושלים ובין שאינם מבושלים, כיון שהכוס היא כבר כלי שני, וזה דבר לח בכלי שני. ישנם ראשונים שמשמעות דבריהם אינה כדברי התוספות.

לאור זאת יש לנו כאן שלושה צדדים להקל: א. עצם העירוי מכלי ראשון, שהוא מחלוקת רבנו תם ורשב"ם: לדעת רבנו תם עירוי מבשל כמו כלי ראשון, ולדעת הרשב"ם עירוי נחשב כמו כלי שני, ולפיו היה צריך להיות מותר בעירוי אפילו על דבר לא מבושל. מרן השלחן ערוך בהלכות שבת פוסק כדעת רבנו תם שעירוי הוא ככלי ראשון, אבל לא ברור לנו אם מרן החליט שהלכה כרבנו תם, או שמחמת חומר האיסור חשש מספק לשיטתו. ב. אם תמצא לומר כרבנו תם שעירוי דינו ככלי ראשון, שמא אומרים 'תתאה גבר' גם בצוננים מועטים. ג. אם תמצא לומר שבצוננים מועטים לא אומרים 'תתאה גבר', שמא הלכה כדעת הרמב"ם, הרשב"א (עמ"ס שבת מ:) והר"ן (שבת טו: מדפי הרי"ף), שאין בישול אחר בישול בלח, כיון שהתמצית הזאת כבר מבושלת.

עם זאת, עדיף יותר לשפוך קודם את המים ועליהם לערות את התמצית, כי כאן יש לנו את כל הצדדים להקל: המים החמים כבר בכלי שני, וכלי שני אינו מבשל, ואני שופך עליהם את התמצית המבושלת, ויש כר נרחב להקל. יש רק בעיה אחת במקרה כזה, כשאני שם מים ועליהם את התמצית: מחלוקת לגבי צביעה במשקין.

י. יין אדום ביין לבן

מרן השלחן ערוך פסק שאין צביעה באוכלין, והרמ"א הוסיף שגם במשקין אין צביעה. אבל הבן איש חי חולק על כך, ודן בנושא זה בשו"ת רב פעלים, ולדעתו, אם יש לאדם יין לבן אסור לשפוך לתוכו יין אדום, כי הוא צובע את היין. והנה, בשו"ת יביע אומר יש תשובה ארוכה בעניין, ושם אאמו"ר מרן זצוק"ל מסיק, שאין צביעה במשקין, ומותר לשפוך יין אדום ליין לבן.

יא. יין לבן לקידוש

דרך אגב, ראיתי בספר אחד דברים בעניין יין לבן. הנה ידועה שיטת הרמב"ן שיין לבן פסול לקידוש. גם בזה יש מחלוקת: יש כמה ראשונים שמסבירים שמדובר ביין לבן לגמרי, ואילו היום רוב היינות הלבנים הם צהובים מעט. בכל אופן, שיטת הרמב"ן היא שהוא פסול. מרן השלחן ערוך (סימן רעב) פסק שלא כדעת הרמב"ן, ויין הלבן כשר. ייתכן אף שהלבן שבימינו שונה, ויש כמה צדדים להתיר לכתחילה לקדש על יין לבן. הלכה לא כשיטת הרמב"ן, וכאמור, יש צדדים לומר שביין לבן שלנו גם הרמב"ן יודה להתיר.

אכן בליל הסדר יש עניין לשתות יין אדום, זכר לדם, ויש לכך כמה טעמים. אם לאדם יש יין לבן משובח, הוא יכול להוסיף לתוכו מעט יין אדום ויהיה לו יין אדום. אבל ראיתי באיזה ספר שכתב שאפילו לשיטת הרמב"ן, שהלבן פסול, אם מוסיפים מעט יין אדום יהיה בסדר.

אני חושב שזו סברא בלי שום היגיון ובסיס. הרי למה הדבר דומה? נניח שיבוא אלינו אדם ויביא אתרוג שיש בו חורים ופגמים, וישאל: "האתרוג הזה כשר?" נשיב לו: "קח את האתרוג, צבע אותו בצבע צהוב יפה, ואז יהיה כשר". האם מישהו יעלה על דעתו לומר דבר כזה?! ודאי שלא. והנה הרמב"ן סובר שהיין הלבן הוא פסול, לדעתו זה נקרא יין גרוע. מה יועיל אפוא להוסיף לתוכו מעט מיץ ענבים אדום או משהו כזה?! זה כמו שתצבע את האתרוג, שוודאי שזה לא מועיל.

אבל כאמור להלכה, היין הלבן כשר ואין צורך להוסיף. ולגבי צביעה, אם אדם רוצה לערבב לבן ואדום, ואפילו אם הוא שופך קודם את הלבן ואחר כך עליו את האדום, מסקנת אאמו"ר שאין צביעה במשקין, ואין בזה בעיה.

יב. סיכום דין הכנת תה בשבת

לסיכום: אדם שיש לו תמצית של תה, כלומר לקח עלי תה בתפזורת או שקיות תה והרתיח אותם לפני השבת, ועכשיו התמצית קרה לגמרי ורוצה להכין כוס תה בשבת - יש לו שתי אפשרויות, עדיף יותר שישפוך מים חמים לתוך הכוס ועליהם את התמצית. ואם רצה לעשות להיפך, לשפוך קודם את התמצית ואחר כך את המים, כשהתמצית מבושלת, אפילו שעכשיו היא קרה לגמרי, יש לו גם כן על מה לסמוך, והדבר מותר. מי שרוצה את הנושאים הללו בפירוט נרחב ובהסבר דברי כל הפוסקים, יעיין במה שכתבתי באריכות ב'הלכה ברורה' (סימן שיח).

יג. הוספת חלב לתה

יש ששותים תה ומוסיפים עליו מעט חלב. באנגליה זה מקובל מאוד. אאמו"ר מרן זצוק"ל היה שותה כך תה. השאלה היא אם מותר לעשות כך בשבת. הנה שפכתי מים רותחים בכלי שני, ועליהם תמצית תה, ועכשיו אני רוצה לשפוך על זה חלב. יש שמעוררים שהחלב אולי נחשב לקלי בישול.

למעשה, לפי מה שרואים בגמרא מהו קלי בישול לגבי שמן ודברים נוספים, אין ספק שחלב אינו נקרא קלי בישול, ואין בעיה. גם בקפה נמס שהמים הרותחים שבו הם בכלי שני, אין שום בעיה לשפוך עליו מעט חלב, ואין זה קלי בישול.

אכן יש שרוצים לומר שהחלב מפוסטר ולכן נחשב מבושל. אבל פיסטור הוא בערך 80 מעלות, וזו אינה רתיחה. במציאות רואים שחלב מפוסטר אינו חלב מבושל: אם אדם יקח חלב וירתיח אותו ממש, הטעם שלו ישתנה לגמרי מחלב לא מבושל, וגם הריח ישתנה, ואפילו אחרי שיתקרר, כל אדם שיריח אותו ירגיש שהוא שונה מאוד מחלב מפוסטר. לכן הפיסטור עדיין אינו הופך את החלב לבישול גמור.

יד. חימום גבינה צהובה על הפלטה בשבת

בהקשר הזה, ראיתי בספר אחד שכתב שמותר לחמם גבינה צהובה על הפלטה, משום שהיא מפוסטרת, וגבינות מפוסטרות נחשבות מבושלות. אבל חס ושלום לומר כך, כיון שעינינו הרואות שכשמבשלים את הגבינות הללו הטעם שלהן משתנה לגמרי מהטעם שהיה בפיסטור. אמנם הבן איש חי מדבר על גבינה מפוסטרת בדיני תשעה באב, בעניין סעודה מפסקת, אם היא נחשבת מבושלת כתבשיל ואז אסור לאכול עוד תבשיל, וכתב שאין זה נורא, והיא אינה נחשבת תבשיל אלא כדבר חי. אבל זה נושא אחר לגמרי, ואנחנו מדברים כאן על הלכות שבת. פיסטור ב-80 מעלות אינו בישול אלא בישול חלקי, ולכל היותר אפשר להגדירו כמאכל בן דרוסאי, אבל אינו בישול.

לכן מותר לשפוך חלב מפוסטר על מים רותחים שבכלי שני - ואני מדגיש, בכלי שני ולא בכלי ראשון. אבל לחמם על הפלטה גבינות, אפילו קשות לגמרי ומפוסטרות, אסור בהחלט, כי פיסטור אינו נחשב כאן בישול.

טו. הכנת מנה חמה בשבת

היום יש דבר חדש: 'מנה חמה' - אני חושב שהציבור יודע מהי. ויש כמה סוגים בזה: אטריות, פסטה, קוסקוס, פירה תפוחי אדמה וכיו"ב. כולם נמצאים בכלי סגור, ומוסיפים עליהם מים חמים, מערבבים והמאכל ראוי לאכילה.

בדקתי בארץ איך מייצרים את המנה חמה, ולא בדקתי בחו"ל. יש מנות חמות שמביאים ביבוא מחוץ לארץ, ויש מהן שההכשר שלהן לא טוב, חד-משמעית. לא להסתמך על החותמת ועל הציור שבה. יש מהן שיש בהן בעיה של בישולי גויים, ויותר גרוע מזה - בעיה של קמח חדש - שהוא איסור דאורייתא ממש, ויש מהן שיש בהן בעיה בבישול, כיון שאינם בוררים אותן כראוי, בעיה של תולעים.

ההשגחה בדברים הללו, לצערי, לא טובה. לכן ביבוא מחוץ לארץ כדאי לברר מהיכן באה ההשגחה. יש מקומות שמביאים דבר כזה ואין שם משגיח צמוד, ובמקרה כזה ממש אסור לאכול, גם מצד בישולי גויים וגם מצד חדש, כיון שבדברים המכילים קמח יש הרבה פעמים איסור חדש. ב"ה יש הרבה סוגים של מנה חמה כשרים למהדרין. כמו כן יש אבקת מרק ששמים בכוס, שופכים עליה מים, וברגע אחד יש מרק טוב.

בכל הדברים מהסוג הזה, אסור לערות מים חמים מכלי ראשון בשבת. חד-משמעית. גם אם שפכתי מים מכלי ראשון והעברתי אותם לכלי שלישי, כלומר מכוס אחת לכוס אחרת, אני לא בטוח שאפשר להקל, וייתכן שכדאי שיהיה כלי רביעי, ואסביר מדוע.

מפני שגם אם יאמרו שהאבקה, הפסטה והדברים הללו עברו בישול - ודאי שזה נכון, אבל צריך להסתכל על כל מה שיש שם. לפעמים יש בהם קוביות קטנטנות של גזר, ובדקתי את זה, בכל מקום המצב שונה, אבל בכמה מקומות שעושים דבר כזה - הגזר אינו מבושל. מכניסים אותו לתנור בטמפרטורה נמוכה מאוד והוא מתייבש לגמרי, זה גזר מיובש, ואחר כך כששופכים עליו מים חמים הוא מתרכך ומתבשל. כך גם עלים קטנים של פטרוזיליה ודברים ירוקים אחרים: בהרבה מקומות בדקתי, והם אינם מבושלים אלא מיובשים בלבד. וכשמניחים אותם במים חמים הופכים אותם על ידי הייבוש לקלי בישול. ובדברים כאלו, עינינו הרואות שגם בכלי שלישי מבשלים אותם ממש, זה הרבה יותר גרוע מתה.

לכן לדעתי אין להקל במנה חמה, בפסטה ובכל סוגי המרקים ששופכים עליהם מים חמים, אלא אך ורק בכלי רביעי. כלומר, לשפוך מהמיחם לכוס הראשונה, ממנה לכוס השנייה, ומהשנייה לכוס השלישית, והכוס השלישית נחשבת לכלי רביעי, ובזה אפשר להקל.

אני לא מחמיר סתם, ואני לא מחמיר יותר מדי. יש שטוענים: מי אומר? אולי? מסתמא? אבל לא כך פוסקים הלכות, על ידי האמירה "מסתמא".

לקבלת העלון מדי שבוע במייל alon@ydaat.co.il | לקבלת קטעי וידאו קצרים של מו"ר שליט"א 058-3953778

זה לא כל כך פשוט, ויש כאן בעיה.

טז. קלי בישול בגמרא

לפי מה שרואים בגמרא, מי שמבשל קלי בישול בשבת בכלי שני עובר על איסור דאורייתא. כך שנינו במשנה (שבת קמה): "כל שבא בחמין מלפני השבת, שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין מלפני השבת, מדיחין אותו בחמין בשבת, חוץ ממליח הישן וקולייס האיספנין". 'מליח הישן' ו'קוליס האיספנין' הם סוגים של דגים מלוחים רכים מאוד, שהדחתם היא גמר מלאכתם, וזה נקרא בישול.

הראשונים לומדים זאת לפי מה שכתוב בגמרא קודם: "גילגל מאי" - על ביצה מגולגלת והגמרא אומרת: "חייב חטאת", ועל זה אומרת הגמרא: "אף אנן נמי תנינא", כלומר מביאה את דברי המשנה. כוונת הגמרא להוכיח שחייב חטאת במליח הישן וקולייס האיספנין. וכך גם מסבירים הראשונים, שקלי בישול הוא איסור דאורייתא. לכן בכל מקום שיש ספק גדול אם הדבר קלי בישול, צריך להחמיר.

יז. תבלינים טחונים

אאמו"ר מרן זצוק"ל סובר שמותר לשים עלי נענע בכלי שני, אף שבוודאי הם נותנים טעם, כי ברור שאי אפשר לבוא ולומר על כל דבר 'קלי בישול'. למשל תבלינים: רואים בגמרא במסכת ביצה שתבלינים אינם נחשבים לקלי בישול. אבל מה דינם של תבלינים טחונים, שהם כמו אבקה? כאן ייתכן שייחשבו לקלי בישול. גרגירים של פלפל שחור וכל סוגי התבלינים כאלה אינם קלי בישול, אבל כשהם טחונים לגמרי - ייתכן שכן.

בנושא התבלינים מרחיב בספר 'קצות השלחן' לרבי אברהם חיים נאה זצ"ל, שהיה ידידו הקרוב של אאמו"ר מרן זצוק"ל. הוא היה חסיד חב"ד שהאדמו"ר שלח אותו לבוכרה, ושם עשה עבודה גדולה מאוד שנים רבות. אחר כך חזר לארץ ישראל וכתב ספרים עמוקים מאוד. הוא היה אשכנזי ודיבר בוכרית כמי שנולד בבוכרה, וגאון בתורה, וספריו מלאים בכמות ובאיכות. לפיכך בתבלינים טחונים ייתכן שהם נחשבים לקלי בישול, ויש צד לומר זאת, ואז אין לשים תבלינים בכלי שני אלא רק בכלי שלישי או רביעי.

יח. קפה קלוי

יש נידון לגבי הכנת קפה קלוי בשבת. הנה למנהג הספרדים אנחנו נוקטים להלכה שמרן השלחן ערוך סובר שאין בישול אחר אפייה. יש כמה צדדים לומר שזה פשט דעתו של מרן השלחן ערוך, ולא כפי שהבין הרמ"א בדבריו, שזה רק בכלי שני. מי שמעיין היטב בדברי הבית יוסף יראה חד-משמעית שדעתו להקל לגמרי בבישול אחר אפייה.

אפייה וקלייה דינן שווה. קפה קלוי נחשב לדעת השלחן ערוך כמבושל, ולכן מותר לקחת קפה טורקי - כך נקרא היום קפה קלוי - לשים אותו בכוס ולשפוך עליו מים רותחים. אבל יש היום סוגים של קפה קלוי שיש בהם תוספות, כגון קפה עם 'הל' או עם תבלינים אחרים. בקפה כזה לא להקל בכלי שני, אלא רק בכלי שלישי: לשפוך מים לכוס, להעביר אותם לכוס שנייה, ועל המים לשים את אבקת הקפה הקלוי. אבל קפה שהוא בוודאי אך ורק קפה קלוי - מותר למנהג הספרדים.

לאשכנזים, הרמ"א כותב שנוהגים להחמיר גם בכלי שני בבישול אחר אפייה, ולכן יעבירו את המים לכוס שנייה, שאז הם כבר בכלי שלישי, וישימו בה את אבקת הקפה הקלוי. לאשכנזים כלי שלישי, ולספרדים אפילו עירוי מכלי ראשון. לספרדים אין צורך לשפוך קודם את המים ואחר כך את הקפה, אלא אפשר לשים את אבקת הקפה והסוכר ולשפוך עליהם מים חמים בעירוי מכלי ראשון, וזה לדעת השלחן ערוך. כך מכינים קפה קלוי בשבת.

בנושא זה יש הרבה מה לדון, וצדדים לכאן ולכאן. למעשה יש שלוש שיטות בדין בישול אחר אפייה, וביארתי את הדברים באורך ב'הלכה ברורה' (סימן קיח). כתבתי גם תשובה נוספת, שעדיין לא הדפסתי, להצדיק את הפשט הזה בדעת השלחן ערוך, שלדעתו בישול אחר אפייה מותר אפילו בתוך כלי ראשון, וקל וחומר בעירוי מכלי ראשון. יש לי כמה וכמה הוכחות לביאור זה בדעת השלחן ערוך, כפי שפסק אאמו"ר מרן זצוק"ל בשו"ת יחוה דעת (ח"ט). ואכמ"ל.

יט. יעקב בבית שם ועבר

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (בראשית כח, י). רש"י בסוף פרשת תולדות אומר דבר מעניין מאוד, על פי חז"ל, על פי הגמרא במסכת מגילה בסוף פרק ראשון (מגילה יז.). הגמרא אומרת שיעקב אבינו, אחרי שקיבל את הברכות, נשלח על ידי אביו ואמו לברוח מפני עשיו: "קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך" (בראשית כח, ב). 'יצחק ורבקה בירכו את יעקב ושלחו אותו, אבל יעקב לא הלך מיד לחרן אלא הלך לישיבה. הוא הלך לבית שם ועבר, נטמן שם וישב ועסק בתורה 14 שנה. 14 שנה של התמדה עצומה: ישב ולמד. אומרים חז"ל על הכתוב "וילן שם כי בא השמש" (בראשית כח, יא) שזו הפעם הראשונה שהוא ישן. 14 שנה לא ישן על מיטה, ישב ועסק בתורה, וכשהיה עייף היה מנמנם קצת, לא בשכיבה ולא בשינה ממש. כל כך מתמיד גדול היה יעקב אבינו.

צריך להבין: בן כמה היה יעקב אבינו כשקיבל את הברכות? הוא היה בן 63, והחשבון פשוט. מיד אחרי שיעקב קיבל את הברכות כתוב: "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו. וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות" (בראשית כח, ח – ט). מהו "אחות נביות"? אומרים חז"ל שישמעאל מת באותה שעה, ומי שהשיא אותה היה נביות, בנו של ישמעאל.

ישמעאל מת בן 137 (בראשית כה, יז). בן כמה היה יצחק אבינו כשמת ישמעאל? יצחק היה קטן ממנו ב-14 שנים, כמו שכתוב: "ואברם בן שמנים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם" (בראשית טז, טז) - הוא היה בן 86, ויצחק נולד כשאברהם היה בן 100, כלומר 14 שנה. אם נוריד 14 מ-137, יוצא 123. יצחק היה מבוגר מבנו יעקב ב-60 שנה, ולכן יעקב היה בן 63.

חז"ל מוכיחים שלא ייתכן שיעקב הלך מיד לחרן, משום שכשירד אחר כך למצרים אמר שהוא בן 130 (בראשית מז, ט), ולפי החשבון שעושים חז"ל לא יכול להיות שהיה בן 130, חסרות 14 שנה. מכאן לומדים חז"ל שיעקב הלך לישיבת שם ועבר, הישיבה היחידה שהייתה באותו זמן, שכולם ישבו בה ועסקו בתורה, ויעקב נטמן. מהי הטמנה? שמירת חום - הוא שמר על חום התורה 14 שנה.

לפי זה, מתי הלך לחרן? כשהיה רווק זקן בן 77. כשהגיע, לבן הארמי הרשע דרש ממנו קודם לעבוד 7 שנים, ולא אמר לו: תתחתן ואחר כך תעבוד 7 שנים. כלומר, יעקב אבינו התחתן בגיל 84. בתוך 7 השנים שלאחר הנישואין נולדו כמעט כל השבטים, חוץ מבנימין. יוסף נולד בתום 14 השנים של עבודתו, ואז יעקב נשאר עוד 6 שנים.

כ. ללמוד כדי להתמודד

נשאלת השאלה: יעקב אבינו - קודם כל מצוות כיבוד אב ואם, אביו ואמו אמרו לו ללכת להתחתן. הקב"ה ציווה אותו פריה ורביה, הוא כבר אינו צעיר, בן 63. מדוע לא הלך מיד להתחתן? במקום ללכת לשם הוא הולך לבית שם ועבר, ושם יש חשש שעשיו יהרוג אותו, אבל הוא לוקח את כל הסיכון, הולך לבית שם ועבר, יושב ולומד 14 שנה.

התשובה היא שיעקב אבינו ידע שהוא הולך לביתו של לבן, בית מלא תועבות, מלא עבודה זרה, מלא פיתויים של יצר הרע, ושעליו להתמודד. אדם צריך לפתח כלים להתמודד מול כל הניסיונות שיש בעולם, ויעקב אבינו ידע שכדי לפתח כלים אלה אין די במה שלמד עד אז. הוא תמיד היה "איש תם יושב אהלים" (בראשית כה, כז), אבל היה צריך עוד 14 שנים של לימוד תורה, ורק אז הרגיש מחוסן, שחלילה לבן הארמי לא יצליח לקלקל אותו.

לכן אחר כך, כשיצא משם, שלח מסר לעשיו: "עם לבן גרתי" (בראשית לב, ה), ופירש רש"י, שתרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. נפלא! אבל בלי 14 השנים הללו זה בלתי אפשרי.

כאן אני רוצה לומר, רבותיי, בואו נשים את הדברים על השלחן. העולם הזה מלא יצר הרע, מלא פיתויים, מלא צרות, מלא בעיות רוחניות. אם בן תורה לא ישב וילמד שנים על גבי שנים, ולא יהיה נטמן בבית שם ועבר, אלא יוצא לעולם, יוצא לצבא, יוצא לכל המקומות הללו - אומרים: כן, הוא ייכנס חרדי וייצא חרדי. אבל בן תורה שבאמת לומד תורה, כל מי שהחליט להיות שבט לוי ורוצה ללמוד תורה - אנחנו צריכים לדעת שזה לא לפנים משורת הדין, אלא דבר נפלא, דבר עצום, כי כך הוא יכול להחזיק מעמד בעולם הזה.

אם אנחנו רוצים התמודדות מול יצר הרע, זה רק על ידי הישיבות הקדושות. זה אנחנו לומדים מיעקב אבינו. ההתמודדות מול כל החטאים וכל התאוות שבעולם הזה יכולה להיות כשהאדם הופך לבן תורה אמיתי, כשהוא יושב בישיבה הקדושה ועוסק בתורה.

בעז"ה, אנחנו מאחלים לכל בחורי הישיבות שימשיכו ויעלו מעלה מעלה, ויגדלו בתורה וביראת שמיים, "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ" (שמות א, יב). בעז"ה, התורה היא הקיום שלנו, והתורה היא שמחזיקה אותנו יראי שמיים. בעז"ה נזכה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.

אני מברך את כל הציבור הקדוש, וכן את כל המאזינים ברדיו 'קול ברמה' ובאמצעים האחרים, שמזכים אותי בשמיעת דבריי. אני מברך את כולם שיתקיימו בהם כל הברכות שבתורה: בני, חיי ומזוני, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו מעלה מעלה, אכי"ר.